

Position Paper voor het Rondetafelgesprek over het Ontwerp-Klimaatakkoord – de tafel Gebouwde Omgeving

25 maart 2019

Ingrijpende veranderingen voor het Nederlandse energienet

De energietransitie zorgt ervoor dat onze energiehuishouding en de onderliggende infrastructuur de komende jaren ingrijpend gaat veranderen. Voor de gebouwde Omgeving is het isoleren en op een andere manier verwarmen van anderhalf miljoen woningen voor 2030 de grootste opgave. Maar ook opwek door zon en wind en de komst van laadpunten voor elektrische auto's zullen een flinke rol gaan spelen in de gebouwde omgeving. Dit betekent een grootschalige transformatie van de energievoorziening in de gebouwde omgeving.

In Nederland zijn alle elektriciteits- en gasnetbeheerders in publieke handen: van het Rijk, provincies en gemeenten. De energienetten worden onafhankelijk en publiek beheerd, omdat zij cruciaal zijn om onze samenleving draaiende te houden. Dit is een succesvol model. Onze netten horen tot de betrouwbaarste en meest betaalbare in de wereld. Dit model biedt ook een goede basis voor de toekomst.

De netbeheerders hebben een belangrijke maatschappelijke taak: het betaalbaar, betrouwbaar en voor iedereen bereikbaar houden van de energievoorziening. Vanuit die taak hebben wij meegewerkt aan het Ontwerp-Klimaatakkoord. De netbeheerders zien deze uitkomsten als een belangrijke stap, waarbij essentiële afspraken gemaakt zijn, bijvoorbeeld over de wijkgerichte aanpak.

Plannen voor het energiesysteem moeten langjarig en integraal zijn...

Hoe eerder en preciezer de netbeheerders weten wat er gaat gebeuren, hoe groter de kans dat de energie-infrastructuur op tijd gereed is en hoe groter de kans dat dure suboptimale oplossingen worden voorkomen.

We kunnen immers niet op exact hetzelfde moment alle wijken verduurzamen, alle zonnepanelen bouwen en alle laadpalen neerzetten. Een technicus kan tenslotte maar één ding tegelijk.

Bovendien hangt in het nieuwe duurzame energiesysteem de infrastructuur veel meer samen dan op dit moment, nu we onze huizen nog verwarmen met aardgas en de verlichting brandt op elektriciteit. Want het verwarmen van je woning zonder aardgas betekent een grotere belasting van het elektriciteitsnet – ook bij een collectief warmtenet. Ook kan overvloedige elektriciteit, omgezet in waterstof, in de toekomst in het aardgasnet ingevoerd worden.

Behalve een langjarig vooruitkijkend ontwerp is er dus ook een integraal ontwerp en planning van de lokale energievoorziening nodig.

...moeten passen in de wijkgerichte aanpak...

De wijkaanpak (in de vorm van de Transitievisie Warmte en het Uitvoeringsplan op wijkniveau) is daarom belangrijk. Die betekent dat de verduurzaming van de wijken jaren vooruit wordt gepland en gefaseerd in uitvoering wordt gebracht.

Zo ontstaat er houvast voor alle eigenaren van gebouwen, woningen én infrastructuur. Iedereen heeft belang bij duidelijkheid, niet in de laatste plaats bewoners.

Het is overigens cruciaal dat wijken in één keer aangepakt worden, zodat de infrastructuur ook in één keer getransformeerd kan worden en Nederland niet jarenlang met (drie)dubbele infrastructuur en dus ook met (drie)dubbele kosten geconfronteerd wordt. Voorkomen moet worden dat straks een geheel gas-infrastructuurnetwerk blijft liggen of zelfs opnieuw wordt aangelegd voor een beperkt aantal woningen en gebouwen.

... en ook in de Regionale Energiestrategie.

Het Ontwerp-Klimaatakkoord biedt met de Regionale Energiestrategie (RES) een middel om met elkaar de langjarige en ook integrale plannen te maken die nodig zijn. Als architect en beheerder van het energiesysteem is het belangrijk dat de netbeheerder daar zowel op nationaal niveau als in de regio intensief aan bijdraagt.

Wij vragen nadrukkelijk aandacht voor een *concrete* Regionale Energiestrategie, waarin zowel de energie-opwek als de energievraag aan bod komt. Concreetheid zit hem bijvoorbeeld in helderheid over locaties. Dit is niet alleen relevant voor ruimtelijke inpassing, maar ook voor logische clustering, zodat opwek dicht bij elkaar gepositioneerd wordt dan wel dichtbij verbruik, waardoor investeringen in het netwerk beperkter kunnen zijn.

Een ander punt van aandacht is dat de RES niet past in het 'Huis van Thorbecke' maar wel voldoende 'zeggingskracht' zou moeten hebben omdat anders de benodigde duidelijkheid alsnog niet ontstaat. Er worden immers miljardeninvesteringen op gebaseerd.

Een uitvoeringsplan voor de wijkgerichte aanpak dient nader uitgewerkt te worden

Het Ontwerp-Klimaatakkoord kiest voor een structurele, wijkgerichte aanpak voor de warmtetransitie in de gebouwde omgeving. Onder regie van gemeenten werkt een groot aantal partijen, waaronder de netbeheerders, straks wijk voor wijk aan de transitie naar een duurzame energievoorziening. De netbeheerders verwachten veel van deze aanpak, onder meer omdat dit de beheersbaarheid en voorspelbaarheid van de werkzaamheden vergroot.

Het Ontwerp-Klimaatakkoord vormt een degelijke schets van de wijkaanpak, maar mist nog een uitgewerkt plan dat duiding geeft aan de manier waarop de uitvoering in praktijk vormgegeven wordt. Elementen die daarin belangrijk zijn, zijn wel onderwerp in het Ontwerp-Klimaatakkoord. Bijvoorbeeld de mensen die gemeenten nodig hebben om de wijkaanpak uit te voeren en de zogenaamde 'leidraad' en het Expertise Centrum Warmte die ervoor moet zorgen dat er de opties voor het verwarmen van woningen en gebouwen objectief naast elkaar gezet worden.

Voor een succesvolle uitvoering van wijkgerichte aanpak is het belang dat we ons werk en onze samenwerking in de keten efficiënter inrichten. Een efficiënte aanpak is, samen met het organiseren van meer technische arbeidscapaciteit, cruciaal om de doelstellingen te halen en werkzaamheden betaalbaar te houden. We zijn daarom al volop in gesprek met partners in de keten om te kijken hoe we het vele werk zo slim mogelijk kunnen aanpakken. De opgave vraagt dat alle ketenpartners in onder andere de bouw- en installatiesector en andere infrabedrijven plannings op elkaar afstemmen, werkprocessen zo efficiënt mogelijk inrichten en over onze schaduwen heen kijken.

De kosten moeten zo laag mogelijk blijven en eerlijk verdeeld worden

Maatschappelijk draagvlak is dé voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. Daarom moet de transitie betaalbaar blijven voor iedereen. Als het gaat om het isoleren en op een andere manier dan met aardgas verwarmen van woningen is in het Ontwerp-klimaatakkoord afgesproken dat dit met behulp van gebouwgebonden financiering woonlasten-neutraal gebeurt.

Maar ook de kosten van de (collectieve) energie-infrastructuur –het elektriciteitsnet, de gasnetten, warmtenetten- tellen door in de portemonnee van bewoners en moeten zo laag mogelijk gehouden worden.

Zo worden momenteel warmtenetten uitgerold in wijken waar een deel van de gebouwen aangesloten blijft op het aardgasnet. Soms moet het aardgasnet zelfs opnieuw worden aangelegd – naast het warmtenet. Dat maakt de transitie onnodig duur. Daar komt nog bij dat mensen in andere gemeenten meebetalen aan deze dure keuze. Wij roepen daarom op voor voldoende prikkels om efficiënt netgebruik te bevorderen en de mogelijkheid voor de netbeheerder om samen met de gemeente het recht om een einddatum aan de gaslevering in een wijk te verbinden.

Sowieso speelt het vraagstuk van de kosten van het afscheid van de aardgas-infrastructuur. Naar mate er meer mensen hun aansluiting opzeggen, nemen de kosten voor de ‘achterblijvers’ toe omdat het net grotendeels in stand moet blijven maar de kosten over minder mensen verdeeld moeten worden.

Overigens hoeft het einde van aardgasgebruik niet het einde van het gehele gasnet te betekenen. Het net kan ook gebruikt worden voor waterstof, groen gas of andere duurzame gassen. Het is echter de vraag hoeveel duurzame gassen of waterstof tegen een fatsoenlijke prijs in de toekomst beschikbaar zijn om gebouwen en woningen te verwarmen. Daarom zou het verstandig zijn als netbeheerders de gelegenheid krijgen om daar waar een wijk over gaat op een andere manier van verwarmen het gasnet niet meer te vervangen. Voor het daadwerkelijk gebruiken van waterstof in het gasnet is overigens wettelijke ruimte nodig.

Warmtenetten kennen nog aandachtspunten

Warmtenetten zullen naar verwachting grootschalig toegepast gaan worden in de gebouwde omgeving. Dat geeft een aantal aandachtspunten.

Net als waterleidingen, het elektriciteitsnet en het aardgasnet zijn warmtenetten vitale infrastructuur. De vraag ligt voor of ook warmtenetten onafhankelijk en publiek beheerd moeten worden.

De business cases van warmtenetten kunnen vaak niet uit. Onder andere omdat de aanbieders, in tegenstelling tot het elektriciteitsnet en het gasnet, commerciële (= korte) afschrijftermijnen en commerciële (= hoge) rendementen verwachten. Wanneer op deze voorwaarden voor de ‘onrendabele top’ subsidie verleend gaat worden bestaat het risico dat deze onnodig hoog is.

Bovendien bestaat het risico op ‘cherry-picking’: alleen de rendabele aansluitingen op het warmtenet worden gemaakt, terwijl er volgens het Ontwerp-Klimaatakkoord in 2030 ruim 750.000 huishoudens op een warmtenet aangesloten moeten zijn.

Het Ontwerp-Klimaatakkoord voor de gebouwde omgeving geeft een belangrijke rol aan de ‘Startmotor’: woningcorporaties die met eigenaren van bestaande warmtenetten alvast grootschalig woningen isoleren en aan het warmtenet aansluiten. Het is van belang dat de startmotor goed aansluit

bij de wijkaanpak. Zowel qua volgorde als qua inzet om *álle* woningen en gebouwen 'in één keer' te verduurzamen. Anders wordt het onnodig duur. Bovendien is een aandachtspunt dat deze aanpak de eigenaar van het bestaande warmtenet een voorrangspositie geeft – met subsidie.

Conclusie

De energietransitie maakt dat de Nederlandse energienetten ingrijpende veranderingen zullen ondergaan. Netbeheerders staan voor de opgave de energievoorziening betaalbaar, betrouwbaar en bereikbaar te houden. Het Ontwerp-Klimaatakkoord geeft een goede schets hoe wij hier uitvoering aan kunnen gaan geven, wij vragen aan de politiek om er de juiste kaders voor te bieden.